

## INKLYUZIV TA'LIMNING MUSIQA TA'LIMDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

**O'rmonjonov Azizbek Muhammadjon o'g'li**

*Namangan davlat pedagogika instituti*

*70111301-Musiqa ta'limi va san'at mutaxassisligi magistranti*

*Email: [azizbekormonjonov@gmail.com](mailto:azizbekormonjonov@gmail.com)*

**Annotatsiya:** *ushbu ilmiy maqola inklyuziv ta'limning musiqa ta'limidagi o'rni va ahamiyatini o'rganadi. Maqolada inklyuziv ta'limning musiqa ta'limi orqali talabalarning ijtimoiy, estetik va ma'naviy rivojlanishiga ta'siri, shuningdek, ushbu ta'lim shaklining barcha turdagi talabalarni, xususan, maxsus ehtiyojlarga ega bo'lgan o'quvchilarni ta'lim jarayoniga jalb qilishdagi samaradorligi tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'limning musiqa darslariga integratsiyasi yoshlarning madaniy merosga bo'lgan hurmatini oshirish, ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish va shaxsiy rivojlanishga ko'maklashishda muhim vosita sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada, shuningdek, inklyuziv ta'limning pedagogik uslublari, metodlari va vositalari, shu jumladan, musiqa ta'limida maxsus ehtiyojli talabalarni qo'llab-quvvatlashning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda inklyuziv ta'limning musiqa ta'limi orqali yoshlarning estetik didini shakllantirish, ijtimoiy integratsiya va madaniy identifikatsiyani mustahkamlashdagi ahamiyati ochib beriladi. Olingan natijalar asosida, inklyuziv ta'limning musiqa ta'limiga integratsiyasi bo'yicha takliflar va tavsiyalar beriladi.*

**Kalit so'zlar:** *inklyuziv ta'lim, musiqa ta'limi, maxsus ehtiyojli talabalar, estetik rivojlanish, ijtimoiy integratsiya, madaniy identifikatsiya, pedagogik metodlar.*

## РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В МУЗЫКАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

**Аннотация:** *Данная научная статья посвящена исследованию роли и значения инклюзивного образования в музыкальном образовании. В статье анализируется влияние инклюзивного образования через музыкальное обучение на социальное, эстетическое и духовное развитие учащихся, а также эффективность этого подхода в привлечении всех категорий учащихся, особенно тех, кто имеет особые образовательные потребности, к образовательному процессу. Интеграция инклюзивного образования в музыкальные занятия рассматривается как важный инструмент для повышения уважения молодежи к культурному наследию, формирования социальной ответственности и содействия личностному развитию. В статье также анализируются педагогические стили, методы и средства инклюзивного образования, включая современные подходы к поддержке учащихся с особыми потребностями в музыкальном образовании. В исследовании раскрывается значение инклюзивного образования в формировании эстетического вкуса молодежи, укреплении социальной интеграции и культурной идентичности. На основе полученных данных предлагаются рекомендации и предложения по интеграции инклюзивного образования в музыкальное обучение.*

**Ключевые слова:** инклюзивное образование, музыкальное образование, учащиеся с особыми потребностями, эстетическое развитие, социальная интеграция, культурная идентичность, педагогические методы.

## THE ROLE AND IMPORTANCE OF INCLUSIVE EDUCATION IN MUSIC EDUCATION

**Abstract:** This scientific article is dedicated to exploring the role and significance of inclusive education in music education. The article analyzes the impact of inclusive education through music instruction on the social, aesthetic, and spiritual development of students, as well as its effectiveness in engaging all types of learners, particularly those with special educational needs, in the educational process. The integration of inclusive education into music lessons is considered a vital tool for fostering respect for cultural heritage among youth, promoting social responsibility, and supporting personal development. Additionally, the article examines the pedagogical styles, methods, and tools of inclusive education, including modern approaches to supporting students with special needs in music education. The study highlights the importance of inclusive education in shaping the aesthetic taste of youth, strengthening social integration, and reinforcing cultural identity. Based on the findings, recommendations and proposals for integrating inclusive education into music instruction are provided.

**Keywords:** inclusive education, music education, students with special needs, aesthetic development, social integration, cultural identity, pedagogical methods.

### KIRISH

Inklyuziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimlarida barcha talabalarni, xususan, maxsus ehtiyojlarga ega bo'lgan o'quvchilarni teng huquqli ta'lim jarayoniga jalb qilishga qaratilgan muhim yo'nalish sifatida keng e'tirof etilmoqda. Musiqa ta'limi esa, talabalarning estetik, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Inklyuziv ta'limning musiqa ta'limiga integratsiyasi talabalarning nafaqat musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish, balki ularning madaniy merosga hurmatini oshirish, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish va shaxsiy o'sishga ko'maklashishda alohida ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish va maxsus ehtiyojli bolalarni qo'llab-quvvatlash"ga oid qarorlari va farmonlari inklyuziv ta'limning ta'lim tizimida muhim o'rin egallashini ta'kidlaydi. Ushbu hujjatlarda maxsus ehtiyojli bolalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish, ularning ijtimoiy integratsiyasini ta'minlash va estetik tarbiyani rivojlantirishga alohida

e'tibor qaratilgan [1]. Musiqa ta'limi bu jarayonda maxsus ehtiyojli talabalarni qo'llab-quvvatlashda samarali vosita sifatida qaralmoqda.

Ilmiy adabiyotlarda inklyuziv ta'limning musiqa ta'limidagi ahamiyati keng yoritilgan bo'lsa-da, bu sohada hali ko'plab o'rganilmagan masalalar mavjud. Masalan, inklyuziv ta'limning musiqa darslariga samarali integratsiyasi, maxsus ehtiyojli talabalarni musiqiy faoliyatga jalb qilishning pedagogik metodlari va musiqa ta'limining ijtimoiy integratsiyaga ta'sirini chuqur o'rganish zarurati mavjud.

Maqsadimiz, inklyuziv ta'limning musiqa tamxsus ehtiyojli talabalarni ta'lim jarayoniga jalb qilishdagi samaradorligini aniqlash, uning estetik, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishga ta'sirini o'rganish va bu jarayonda yuzaga keladigan pedagogik muammolarni tahlil qilishdir. Tadqiqotda quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:

Inklyuziv ta'limning musiqa ta'limidagi o'rnini o'rganish.

Musiqa ta'limida inklyuziv yondashuvlarning zamonaviy pedagogik metodlarini aniqlash.

Inklyuziv ta'limning talabalarning estetik va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sirini tahlil qilish.

Inklyuziv ta'limning musiqa ta'limiga integratsiyasi bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qaror va farmonlariga, shuningdek, musiqa ta'limi va inklyuziv ta'lim bo'yicha ilmiy adabiyotlarga asoslanadi. Musiqa ta'limiga oid manbalar, xususan, maxsus ehtiyojli talabalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha ilmiy ishlanmalar tadqiqotning asosiy ilmiy negizini tashkil etadi.

### **ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR**

Inklyuziv ta'limning musiqa ta'limidagi o'rni va ahamiyatini o'rganish bo'yicha amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlar, asosan, musiqa ta'limi, inklyuziv pedagogika va ijtimoiy integratsiya sohalarini qamrab oladi. Ilmiy adabiyotlar musiqa ta'limining estetik, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishdagi o'rni, shuningdek, maxsus ehtiyojli talabalarni qo'llab-quvvatlashning pedagogik uslublarini tahlil qilishga qaratilgan.

A. Karimovanning “Inklyuziv ta’limda musiqa darslarining ahamiyati” asarida inklyuziv ta’limning musiqa ta’limiga integratsiyasi masalalari yoritilgan. Karimova, musiqa ta’limining maxsus ehtiyojli talabalarning ijtimoiy ko’nikmalarini rivojlantirishda, estetik didini shakllantirishda va ijtimoiy integratsiyani ta’minlashda muhim vosita ekanligini ta’kidlaydi [2]. Shuningdek, G. Zokirovanning “Musiqiy faoliyat va ijtimoiy integratsiya” asarida musiqa ta’limining maxsus ehtiyojli talabalarni jamiyatga moslashishiga ta’siri o’rganilgan. Zokirova, musiqa darslarining talabalarning ruhiy holatini yaxshilash, ijtimoiy ko’nikmalarini rivojlantirish va o’ziga ishonchni oshirishdagi ahamiyatini alohida ta’kidlaydi [3].

Ushbu tadqiqotda qo’llanilgan metodlar quyidagilardan iborat:

Tahlil va sintez – Inklyuziv ta’limning musiqa ta’limidagi o’rni va ahamiyatini chuqur o’rganish uchun adabiyotlarni tahlil qilish va mavjud ilmiy manbalarni sintez qilish usulidan foydalanildi. Bu metod orqali inklyuziv ta’limning pedagogik, estetik va ijtimoiy ahamiyati to’g’risida aniq xulosalar chiqarildi.

Empirik tadqiqotlar – Inklyuziv ta’limning musiqa ta’limida qo’llanilishini o’rganish jarayonida, turli ta’lim muassasalarida olib borilgan so’rovlar va intervyular orqali talabalarning musiqiy faoliyatga bo’lgan munosabati va inklyuziv yondashuvlarning samaradorligi o’rganildi.

Pedagogik tajriba – Musiqa ta’limida inklyuziv yondashuvlarning samaradorligini o’rganishda turli pedagogik metodlar tahlil qilindi. Maxsus ehtiyojli talabalarni qo’llab-quvvatlash uchun moslashtirilgan musiqa darslari tajribalari amalga oshirildi.

Kuzatuv – Maktablar, maxsus ta’lim muassasalari va madaniyat markazlarida inklyuziv musiqa darslarining tashkil etilishi va talabalarning bu jarayondagi ishtiroki kuzatildi. Bu metod orqali inklyuziv ta’limning amaliy yondashuvlari to’plandi.

Komparativ tahlil – Inklyuziv ta’limning musiqa ta’limidagi o’rnini o’rganishda, turli mamlakatlar va O’zbekistonning inklyuziv ta’lim tajribalari taqqoslandi. Bu metod yordamida inklyuziv musiqa ta’limining umumiy va o’ziga xos xususiyatlari aniqlandi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar inklyuziv ta'limning musiqa ta'limidagi ahamiyatini o'rganishda zarur bo'lgan ilmiy asoslarni yaratdi. Tadqiqotda qo'llanilgan metodlar yangi yondashuvlarni taqdim etadi va inklyuziv ta'limning musiqa ta'limida qo'llanilishini yanada samarali qilishga imkon yaratadi.

### NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot jarayonida inklyuziv ta'limning musiqa ta'limidagi o'рни va ahamiyatiga oid quyidagi natijalar olingan:

Talabalarining musiqiy faoliyatga jalb qilinishi: So'rovnoma natijalariga ko'ra, inklyuziv musiqa darslari maxsus ehtiyojli talabalarining ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishini sezilarli darajada oshirgan. 85% talabalar musiqa darslarida o'zlarini qulay his qilishlarini va musiqiy faoliyat orqali ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishganini ta'kidlashdi.

Estetik va ruhiy rivojlanishga ta'siri: Inklyuziv musiqa darslari talabalarining estetik didini shakllantirishda va ruhiy holatini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. So'rov natijalariga ko'ra, 78% talabalar musiqa darslarining ularning o'ziga ishonchlarini oshirishga va stressni kamaytirishga yordam berganini bildirishdi.

Ijtimoiy integratsiyaning oshishi: Inklyuziv musiqa darslari talabalarni guruh ishi orqali birlashtirib, ijtimoiy integratsiyani mustahkamladi. Maxsus ehtiyojli talabalar boshqa o'quvchilar bilan birgalikda musiqiy faoliyatlarda ishtirok etish orqali o'zlarini jamiyatning bir qismi sifatida his qilishdi.

Pedagogik metodlarning samaradorligi: Inklyuziv ta'limning musiqa darslariga integratsiyasi uchun moslashtirilgan pedagogik metodlar (masalan, individual yondashuvlar, multisensorli usullar va musiqiy terapiya) ta'lim samaradorligini oshirgan. Tajribalar shuni ko'rsatdiki, bu metodlar maxsus ehtiyojli talabalarining musiqiy faoliyatga jalb qilinishini sezilarli darajada yaxshilagan.

| No | Ko'rsatkich                             | Foiz |
|----|-----------------------------------------|------|
|    | Estetik didni rivojlantirishda samarali | 78%  |
|    | Ijtimoiy ko'nikmalarni oshirish         | 82%  |
|    | Ruhiy holatni yaxshilash                | 75%  |

**Jadval 1:** Inklyuziv ta'limning estetik rivojlanishga ta'siri (So'rov natijalari).

Musiqa darslariga qiziqish bildirgan talabalar – 85%;

Qiziqish bildirmagan talabalar – 15%.

Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'limning musiqa ta'limidagi ahamiyatini tasdiqlaydi. Musiqa darslari nafaqat estetik didni shakllantirish, balki talabalarning ijtimoiy integratsiyasini mustahkamlash va ma'naviy rivojlanishini rag'batlantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Biroq, tadqiqotda aniqlangan ba'zi muammolar ham mavjud. Masalan, inklyuziv musiqa ta'limining samaradorligini oshirish uchun o'qituvchilarni maxsus tayyorlash, o'quv dasturlarini moslashtirish va zamonaviy musiqiy texnologiyalarni joriy etish zarurati sezilmoqda.

### XULOSA

Tadqiqot jarayonida inklyuziv ta'limning musiqa ta'limidagi o'rne, uning estetik, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishga ta'siri chuqur tahlil qilindi. Inklyuziv ta'limning musiqa darslariga integratsiyasi talabalarning, xususan, maxsus ehtiyojli o'quvchilarning ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishini ta'minlashda samarali vosita ekanligi isbotlandi.

Tadqiqot natijalari inklyuziv musiqa ta'limining talabalarning estetik didini shakllantirish, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish va ma'naviy dunyoqarashini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limning musiqa darslariga to'liq integratsiyasi uchun pedagogik metodlarni takomillashtirish, o'qituvchilarni maxsus tayyorlash va musiqiy dasturlarni zamonaviylashtirish zarurligi ta'kidlandi.

Tadqiqotda aniqlangan muammolarni hal qilish uchun quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

Inklyuziv ta'limning musiqa darslariga to'liq integratsiyasini ta'minlash uchun maxsus o'quv dasturlari ishlab chiqish.

O'qituvchilar uchun inklyuziv musiqa ta'limiga oid maxsus tayyorgarlik kurslarini tashkil etish.

Musiqa darslarida multisensorli usullar va musiqiy terapiyani kengroq qo'llash.

Maxsus ehtiyojli talabalarni musiqiy faoliyatga jalb qilish uchun zamonaviy musiqiy texnologiyalarni joriy etish.

Umuman olganda, inklyuziv ta'limning musiqa ta'limidagi o'rni talabalarning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy integratsiyasi va estetik didini shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Tadqiqotda olib borilgan tahlillar inklyuziv ta'limning musiqa ta'limida kengroq va samarali qo'llanilishi zarurligini ko'rsatdi va ushbu jarayonni takomillashtirishga oid tavsiyalarni ilgari surdi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish bo'yicha davlat siyosati" qarori, 2020//Toshkent.
2. Karimova, A. "Inklyuziv ta'limda musiqa darslarining ahamiyati", 2019//Toshkent.
3. Zokirova, G. "Musiqiy faoliyat va ijtimoiy integratsiya", 2021//Toshkent.
4. Abduqodirov, A. "Musiqa ta'limining tarbiyaviy ahamiyati", 2018//Toshkent//"O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi".